

SÁRÁNÉ LUKÁTSY SAROLTA

könyvtári szakértő, szaktanácsadó

Szeged

Milyen ismereteik vannak a mai fiataloknak 1956-ról?

„Zászlón a lyuk Reményablak
szabad nemzet jövőképe.
Magyar! Maradj meg magyarnak,
S é! őseink dicsősége.”

(Furák András)

Kis gimnazista voltam 1956 őszén, mikor megtudtam, hogy a szegedi egyetemisták nagygyűlést szerveznek okt. 20-ára, a bölcsészkar Auditorium Maximum termébe. A hatalmas lépcsős terem zsúfolásig megtelt mire odaértem, így csak a folyosón elhelyezett hangszórókból hallhattam a beszédeket. De olyan mondatok hangzottak el ott (Vesszen Rákosi! Vesszen Gerő!), amilyeneket addig soha nem hallottam. A következő napokban iskolai szünetet rendeltek el, és hiába óvott nagymamám, mégis kiszöktem az utcára, így tanúja voltam a városháza tetején díszelgő vörös csillag leverésének, távolról láttam, ahogyan a sortűzben halálos sebet kapott fiatal ipari tanulót egy ablakon kiadott díványra emelték.

Ez a néhány nap meghatározta egész életemet és későbbi világnézetemet. Soha nem voltam hajlandó ellenforradalmárként emlegetni azokat a szívszorító napokat, soha nem léptem be a KISZ-be, a pártba. Pedig ez – mint később sejtettem – a munkahelyi előmenetelemet is meg hiúsította.

Unokáimnak többször meséltem az akkori napokról (a rendszerváltozás után születtek), de döbbenet tapasztaltam, hogy a fiatalok mennyire közömbösek e nemzeti sorsforduló iránt. Éppen ezért szívügyemnek tartottam, és kifejezetten boldog voltam, amikor a forradalom 50. évében ebben a témában hirdették meg az országos könyvtárhasználati versenyt.

A fiatalok csak könyvekből vagy a felnőttek, szemtanúk és tanáraik elbeszéléseiből, nem mindig korrekt tájékoztatóiból ismerhetik meg a valós eseményeket, a jogos népharagot, a forradalomhoz vezető igazi okokat, tényeket. Éppen ezért volt fontos, hogy megismerjék a könyvek által felsorakoztatott történéseiket, elgondolkozzanak rajtuk, és bizonyos fokig érzelmileg is azonosuljanak velük a versek segítségével.

Megyei verseny

A Csongrád megye minden iskolájába kiküldött versenyfelhívásra öt iskolából nyolc csapat jelentkezett. A felhívásban négy korcsoport (11–12 évesek, 13–14 évesek, 15–16 évesek és 17–18 évesek) szerepelt, úgy tűnik azonban, hogy az általános iskolák túl nehéznek találták a témakört. Ezért a három fős csapatok valamennyien középiskolások voltak. A verseny előtt előzetes feladatokat adtam: egy-egy interjút kértem 1956-os szemtanúkkal vagy résztvevőkkel, valamint egy vers előadását 1956-tal kapcsolatban. Az interjút alanyaihoz a POFOSZ megyei elnökétől, dr. Fejér Dénestől kértem neveket és címeket, sőt a zsűribe is meghívtam, így a gyerekeknek csak a párbeszédet kellett rögzíteniük. Itt szembesültem az első negatív tényezővel: a fiataloknak csak egy történelmi eseményt jelent, amelyhez semmi érzelem vagy konkrét ismeret nem kapcsolódik. Az egyik 11. osztályos csapattag így fogalmaz: „okt. 23-át ... a mai

fiatalok csak egy olyan napnak tartják, amikor nem kell iskolába menni. Bevallom, ezzel én is így voltam, de aztán a versenynek köszönhetően megismerkedtem dr. Fejér Dénessel (magyar-történelem szakos tanár), és biztos vagyok benne, hogy ezentúl teljesen másképp fogok gondolni erre az ünnepre.”

A verseny lefolyása

A vetélkedőre való felkészülésemet nagymértékben befolyásolta a könyvek megjelenési ideje: az 1990 előtt megjelent könyveket szinte egyáltalán nem lehetett használni, de még a Magyar életrajzi lexikont, Filmlexikont és Sportlexikont sem. Az objektív leírás nem tartozott az erényeik közé a keresett személlyel kapcsolatban, vagy elhallgatták (pl. Nagy Imre, Darvas Iván), vagy az uralkodó ideológiai szemléletet szajkózták. Így arra kényszerültem, hogy főként a Magyar kódex 6. kötetéből és a Magyar nagylexikonból kerestessék adatokat. Ezért került az írásbeli feladatai közé egy történeti totó is, mert legalább a tényszerű adatokat, korabeli kifejezések ismeretét vártam volna a téma irodalmát áttekintő diákoktól (1. az 1. sz. mellékletet). A típushiba többnyire ezekből a problémákból adódott: Berecz János könyvét és a Világtörténelmi enciklopédiát hiteles forrásnak vélték, és Nagy Imre és Puskás Ferenc életrajzi adatainak lelőhelyét rosszul ítélték meg, a totóban pedig elsősorban a pontos dátumok, Rajk Lászlóék újratemetése, a SZER székhelye és Sztahanov szerepe okoztak gondot. Furcsa, hogy a közel-múlt fontosabb történései (Pozsgay Imre bejelentése, a szovjet csapatok kivonulása) sem tudatosultak bennük, pedig az iskolai történelemórákon vagy az aktuális ünnepség előtt ezekkel kellene kezdeni a rendszerváltozás (?) taglalását. Az írásbeli feladatai között természetesen voltak olyan kérdések is, melyek a könyvtárban való tájékozottságot mérték (2. és 3. feladat: lexikonok és szakjelzetek ismerete), hiszen az alapfeladat mindig az önálló ismeretszerzés képességének bizonyítása. Ezeket a többség helyesen oldotta meg, miután – a 3. feladatnál – segédeszközt is használhattak. Ezért alakult az írásbeli pontszáma 16–29 között, szemben a maximális 36 ponttal.

A verseny minden egyes feladatát egy-egy felolvasott (ritkábban szenvedéllyel átélt) vers vezette be. Így próbáltam egyúttal hangulatában is megfelelő, kerek egész emlékműsort szerkeszteni az 50. évfordulóhoz.

A sajtótudósításhoz (1. a 2. sz. mellékletet) minden csapat kapott 2-2 fénymásolt korabeli újságcikket (más-más dátummal), ezek alapján kellett felidézni napról napra a fontosabb eseményeket. Mégsem volt elég életszerű, szenvedélyes vagy pergő az egyes „riporterek” előadása, néha még a forrást (a megfelelő napilap címét) sem mondták be, pedig előtűk feküdt a fénymásolt anyag.

A következő feladat (Jelképek és képtelenségek) a címerhasználat anomáliáit és a mai politikai helyzet képtelenségeit célozta meg, igazi csapatmunkában. A háromféle címert többé-kevésbé jól és színesen rajzolták le (segédanyagot kaptak), de a szovjet-magyar viszonyt és az áhított többpárt-rendszer mai kilengéseit tükröző képanyagra (a Magyar kódex 6. kötetéből kimásolva) nem kaptam egyedi és frappáns véleményeket. Pedig közvetlenül a plakátháború és az országgyűlési képviselő-választások után voltunk! Csak ennyi csapódott le a mai tizenévesekben: „a plakátok sokkal szókimondóbbak, és minden párt próbálja túlszárnyalni a másikat”.

A kézikönyvekben való keresés bizonyíthatta legjobban a fiatalok felkészültségét, ugyanis tudniuk kellett, milyen forrásból találhatják meg leghamarább a helyes választ. Eredménye a versenyzők ügyességétől (gyorsaságától) és pontosságától függött: a kérdések a legegyszerűbbtől (Idegen szavak szótára, Magyar értelmező kéziszótár stb. – 4-5 pont) a legbonyolultabbakig, sőt az összehasonlító elemzésig terjedtek (8–10 pont), pl.

61. Hogyan foglalták el Buda várát a törökök 1541. augusztus 29-én, kit fogtak el (mai szóval: tartóztattak le)? Milyen hasonló „csel” történt 1956. november 3-án Tökölön?

66. Ki volt Góliát, ki ölte meg és hogyan? Hogyan vonatkozathatod ezt a párviadalt 1956-ra?

71. Keresd meg Vörösmarty Mihály: Előszó c. költeményét, és idézd néhány sorát, mely ráillik az 1956–58 közötti időre is! Milyen tragédia után és mikor írta ezt Vörösmarty?

Átlagosan két-három kérdést oldott meg a három csapattag a 79 kérdésből (húzással), de volt olyan csapat is, amely kilenc kérdésre kereste meg a helyes választ, 50 pontot gyűjtve össze. Így méltán ők lettek az első helyezettek a végső megmérettetésben.

A kakukktójást csak lazító és pontszámszóró játékként dobtam be, hiszen tárgyak, személyek és településnevek közül kellett kiválasztani a nem odaillőt, indoklással együtt. Bizony, ez is gyengén sikerült, így születtek ilyen válaszok a J. Andropov – V. I. Lenin – N. Sz. Hruscsov – A. Mikojan sorból: „Anasztáz Mikojan, mert ő nő”; vagy a Pongrátz Gergely – Bibó István – Maléter Pál – Nagy Imre sorból: „Maléter Pál nem illik oda, mert még él”. Ezért a megszerezhető pontszám (20) helyett 1–14 pont között szóródott a mezőny.

Az ENSZ közgyűlését (VI. feladat) tekintettem (volna) a vetélkedő fénypontjának, szerettem volna, ha érvek és ellenérvek csapnak össze az egyes küldöttségek képviselőinek szájából. A képzeletbeli (virtuális?) közgyűlés időpontját 1958. június 17-e utánra tettem, és én voltam a levezető elnök. Az egyes csapatok asztalán ott virított az illető ország zászlaja, és minden csapatnak más-más korabeli személyiséget kellett megszemélyesíteni, név nélkül, de az 1956-os és 1956 utáni „munkásságuk” említésével. A többi csapatnak ki kellett (volna) találnia, hogy ki az illető ország küldöttségének vezetője. A küldöttségvezetők a megszólalás sorrendjében: Kádár János, Pongrátz Gergely (lyukas zászlóval), N. Sz. Hruscsov, J. B. Tito, D. D. Eisenhower, Gheorghiu-Dej, W. Gomulka és A. Camus, a bemutatkozáshoz pedig néhány kulcsszó szerepelt a feladatlapukon (10 perc felkészülési idejük volt). Mégis elég vérszékenyre sikeredtek a felszólalások, sőt az egyes személyiségek közül is csak hármat találtak ki teljes bizonyossággal (Kádár J., Hruscsov, Pongrátz G.). Úgy tűnik, a gyerekek nem érezték rá a vita ízére, és nyilvánvalóan nem fordult meg a fejükben, vajon 1956 forradalma jogos volt-e vagy sem.

Az utolsó, levezető feladat ismét könnyebb fajsúlyú volt: A Terror Háza címszó alatt nyolc darab, kendővel letakart tárgyat kellett egy percig megfigyelni, majd gyorsan leírni. A diktatúrák jellegzetes tárgyai közül tulajdonképpen csak a 301. parcella táblájának megnevezése (dögcédula, rabszám) jelentett nehézséget, a többit általában le tudták írni (lyukas zászló, benzines palack, vörös csillag, horogkereszt, gumibot, pisztoly, „Tovariszi konyec!” plakát kicsinyítve), így alakult ki 6-8 pontszám minden csapatnál.

A végső sorrend a zsűri kemény munkája után derült ki. A megszerezhető 165 pontot senki nem érte el, de a 9–10. osztályos korcsoport legjobbjá (Tisza L. Könnyűipari Szakközépiskola, Szeged) 90 pontot gyűjtött össze, a 11–12. évfolyamosok első helyezettje pedig (Kiss Ferenc Erdészeti Szakközépiskola, Szeged) 141 pontot, és ez az eredmény a feladatok 85 százalékos megoldását jelentette.

Összegzés

Ez a néhány fiatal (24 fő) tanárunk vezetésével komolyan megküzdött a nehéz témával. Nekik bizonyára emlékezetes marad maga a verseny és jelentősége, ők már valamivel többet tudnak 1956 forradalmi napjairól és jogos igazságáról, mint kortársaik. Talán az egymást váltó játékos és nehezebb kutatási feladatok kissé ráirányították az érdeklődésüket a közelmúlt történelmére, talán jobban fognak emlékezni a manuális munkával megszerzett adatokra. És a töb-

biek, az 1990 után születettek? Azt hiszem, ezen a közömbösségen csak ma történelem-tanításunk segíthetne, a valós tényekre vagy a még élő szemtanúkra hivatkozva, máig ható eredményeit hangsúlyozva.

Mellékletek:

1. Írásbeli feladatlap
2. Forradalom 1956 (forgatókönyv)

A versenyhez előzetesen javasolt könyvek:

- 1956, te csillag*: A forradalom és szabadságharc olvasókönyve. – Bp., Püski, 1991.
Hulló levelek vére: Történetek 1956-ról. – Bp., Nemzeti Tankvk., 1996.
Magyar kódex: 6. köt.: Magyarok a XX. Században. – Bp., Kossuth, 2002.
Magyar történelem. – Bp., Pannonica, 2003. – (21. századi enciklopédia.)
Piros vér a pesti utcán: Az 1956-os forradalom versei és gúnyiratai. – Bp., Magyar Napló, 2002.
Ripp Zoltán: *1956: Forradalom és szabadságharc Magyarországon*. – Bp., Korona, 2002.

1. sz. melléklet

I. Írásbeli feladatlap

1. Gondolkozz! A felsorolt könyvek közül melyikben mennyi valós és hiteles adatot találsz az 1956-os magyar forradalom történetéről? Jelöld a következőképpen: semmi = 0, kevés = X, több = XX, legtöbb = XXX

- 1956, te csillag
Magyar kódex 6.: Magyarok a 20. században
Berecz J.: Ellenforradalom tollal és fegyverrel
Magyar nagylexikon
Ripp Z.: 1956: Forradalom és szabadságharc Magyarországon
Világtörténelmi enciklopédia (1982)

6 pont

2. Igaz vagy hamis? A következő állítások igazságtartalmát vizsgálj meg és jelöld **i** vagy **h** betűvel a kipontozott részen!

- a Magyar életrajzi lexikonban megtalálom Nagy Imre életrajzát
..... a Sportlexikonban benne van Puskás Ferenc labdarúgó életrajza
..... a Magyar kódex 6. kötetében van név- és tárgymutató
..... a Nemzetközi ki kicsoda 2006-ban adatokat találok Pongrátz Gergelyről
..... a Rövidítésszótár-ból megtudhatom, mit jelent a MEFESZ
..... a Magyar kódex 6. kötetében nincs CD-melléklet
..... a Ki kicsoda a történelemben? c. könyvben megtalálom Rákosi Mátyás adatait
..... a Zenei lexikonban adatokat találok Faludy György költőről

8 pont

3. Milyen szakjelzetnél találsz meg a következő témaköröket? A felsorolt szakjelzetek közül írd a megfelelőt a kipontozott helyre! (Használhatod a Könyvtári raktározási táblázatokat.)

- a magyar labdarúgás nagy győzelmei
 - politikai pártok 1945 után
 - a II. világháború eseményei Magyarországon
 - Latabár Kálmán filmszerepei
 - magyar írók visszaemlékezései 1956-ról
 - a magyar mezőgazdaság állapota 1945 és 1956 között
 - a marxizmus-leninizmus filozófiai eszméi
 - a környezet- és természetvédelem 1956 előtt
 - a magyar címer alakváltozásai
 - a tiszalöki vízierőmű építése
- Szakjelzetek: 140, 329, 502, 626, 630, 791, 796, 894, 929, 943.9

10 pont

4. Tippelj! Karikázd be a megfelelő választ!

a) Mikor halt meg J. V. Sztálin, a Szovjetunió diktátora?

1. 1953. okt. 5. 2. 1953. márc. 5. 3. 1955. okt. 6.

b) Mit neveztek hidegháborúnak?

1. hideg, téli időben 2. nem megfelelő öltözék 3. fegyverkezési verseny,
zajló háborúskodás a katonáknak uszítással szított feszültség

c) Mikor temették újra Rajk Lászlót és társait?

1. 1956. okt. 6. 2. 1956. okt. 23. 3. 1989. jún. 16.

d) Mit jelentett a padlássöprés?

1. a mezőgazdasági termékek 2. tisztasági hét a faluban
erőszakos elvétele márok keresése

e) Kik voltak a sztahanovisták?

1. akik Sztahanovért 2. akik Sztahanov 3. akik a legjobban
imádkoztak könyveit olvasták dolgoztak

f) Mit jelentett a mezőgazdaság kollektivizálása?

1. munkásokat toboroztak 2. közösen gondolkodtak 3. erőszakos kényszerítés
falusi munkára a javítás módjáról a szövetkezetbe

g) Mikor volt a Kossuth téri sortűz 1956-ban?

1. 1956. okt. 23. 2. 1956. okt. 25. 3. 1956. nov. 4.

h) Ki volt a Corvin-köz legendás parancsnoka?

1. Pongrácz Gergely 2. Maléter Pál 3. Szabó János

i) Milyen ital a Molotov-koktél?

1. szovjet pezsgő 2. benzines palack 3. Molotov külügyminiszter
kedvenc itala

j) Honnan sugározta adásait a Szabad Európa Rádió?

1. München

2. New York

3. Brüsszel

k) Ki mondta ki először hivatalosan, hogy 1956-ban népfelkelés volt?

1. Göncz Árpád

2. Kádár János

3. Pozsgay Imre

l) Mikor mentek ki a szovjet csapatok Magyarországról?

1. 1956. nov. 4.

2. 1989. jún. 16.

3. 1991. jún. 19.

12 pont

A csapat jele:

Idő: 10 perc

Iskola, osztály:

Max. pontszám: 36

2. sz. melléklet

FORRADALOM 1956 A Csongrád megyei könyvtárhasználati verseny forgatókönyve Szeged – 2006. ápr. 27.

Köszöntés, zsűri bemutatása, előzetes feladatok leadása
(Interjú egy 1956-ban már élő személlyel)

Pontszám: 1–10

Vers: *Illyés Gyula: Egy mondat a zarnokságról* (Kiss F. Erd. Szkp.)

Pontszám: 1–10

I. Írásbeli (mellékletben)

Idő: 10 perc

Max. pontsz.: 36

Vers: *Nagy I.: Indul a pesti tüntetés* (Vasvári P. Közg. Szkp.)

II. Sajtótudósítás napról napra (szóban)

Idő: 10 + 8 perc

Pontszám: 1–5

Vers: *Sinka I.: Üdv néked, ifjúság!* (Kiss F. Erdészeti Szkp.)

III. Jelképek és képtelenségek (írásban)

Idő: 10 perc

Pontsz.: címerek 1–10

frappáns válasz 1–10

Vers: *Faludy Gy.: 1956, te csillag* (Gábor D. Műszaki Szkp.)

IV. Keresés a kézikönyvekben (írásban)

Idő: 15 perc

Pontsz.: feladattól függő

Vers: *Tollas T.: Október 23.* (Tisza L. Textilip. Szkp.)

V. Kakukktójás (írásban)

Idő: 8 perc

Pontsz.: találat + indoklás 2 p.

Max. 10 x 2 pont

Vers: *Márai S.: Mennyből az angyal* (Vasvári P. Közg. Szkp.)

VI. Az ENSZ közgyűlés (írásban és szóban)

Felkészülési idő: 10 perc

Előadás + vita: 2-2 perc

Pontsz.: 1–10 pont

Vers: *P. Nothomb: Éget emléketek* (Széchenyi I. Gimn.)
VII. A Terror Háza (tárgyak fölismerése írásban)

Megtekintés:
1 perc + leírás (1 p.)
Pontsz.: találatonként 1

Vers: *Tollas T.: Túlélők* (Széchenyi I. Gimn.)
Eredményhirdetés
Énekeljük el a Szózat-ot!

Idő összesen: kb. 100 perc

APRÓ TIBOR
tanár
Általános Iskola
Újkígyós

Kommunikációs helyzetgyakorlat feldolgozása nyolcadik osztályban

I. Szakmai, pedagógiai indokok:

A kommunikációs ismeretanyag az általános és középiskolai magyar nyelv tanításának része. Szükségszerű és hasznos e sajátos, a mindennapi élet rejtelseiben való eligazodást szolgáló tananyag bevezetése, amely módot ad a tanulónak ilyen irányú ösztönös és egyre tudatosodó tapasztalataik – életkoruknak megfelelő – feldolgozására. A kommunikációs témakör feldolgozása révén a tanulókat gyakorlatias módon – a játékoság nyújtotta módszerekkel – megtanítjuk a szóbeli és írásbeli kommunikáció eszközeinek használatára, csiszoljuk vitakészségüket, biztonságosabbá tesszük fellépésüket, beláttatjuk személyiségük fejlesztésének szükségességét.

A szituációk eljátszása, a megírt és instrukciókkal kísért feladatok rávezetik őket az érthető, világos és célirányos beszéd műfajainak megismerésére, a nem verbális eszközkinálat megfigyelésére, indokolt használatukra. A bemutatott kommunikációs helyzetgyakorlatot számos – mikrogyakorlat, szöveghangosítás, arcjátékos jelenet, versek párbeszédese előadása, stb. – játékforma alkalmazása, írásos készségképzés előzte meg. A játékoság, a vita pszichés szempontból is eredményeket jelent a serdülő, a személyiségükre kíváncsi, társaik és felnőttek világát kémlelő kamaszok nevelésében. Erősíti a projekt az önismeret bővítését, a megalapozott véleménynyilvánítást, de a társas kapcsolatokban észlelhető bizonytalanságokat megszünteti, csökkenti a szorongók félelmét.

Metodikai szempontból célszerű a tanulás törvényszerűségeinek változatos alkalmaztatása, a beavató, a cselekedtető, a felfedeztető elemek játékos (szórakoztató, érdekes, motiváló) alkalmazása. E projekt sikeres tanítása kihat a grammatikai vonatkozású tananyagok, a problémát jelentő helyesírási ismeretek tanításának kedvezőbb fogadtatására, eredményesebbé tételére. Kell-e több ennél?